

451581

Țara Noastră

DIRECTOR: OCTAVIAN GOGA

ANUL III

Nr. 6

19 NOVEMBRIE

1922

În acest număr: O apărare națională, de Octavian Goga; Tragedia omului, tabloul XIII, de Emeric Madách, traducere de Octavian Goga; Înfrângerea regionalismului cultural, de N. Ardeleanu; Unificarea liberală, de Ion Balint; Problema școlilor confesionale și minoritare din Transilvania, de Oct. Prie; Limba și licențele poetice, de Ion Gorun; Noutăți literare, de Vasile Savel; Libertatea presei, de Alfa; Gazeta rimată: Specialitatea casei, de Eudoxiu Specialistu; Cronica politicei interne: Ruptura între țărăniști și partidul național, de S. A.; Însemnări: Desemnurile noastre, Barițiu după zăbrele, Bucurii pripite, A tăcea-tăcere.

CLUJ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : PIAȚA CUZA VODĂ NO. 16

© BCUCIuj

Țara Noastră

O apărare națională

Reînviiu din amintirile triste ale zilelor de ieri o pagină pe care actualitatea mi-o așterne subț condei.

Era în toamna anului 1914, la două luni după declararea marelui război. Murise regele Carol și la înmormântarea lui veniseră mai mulți fruntași politici din Ardeal. D-nii Vaida, Cicio-Pop, Mihali, Vlad, Braniște și Goldiș erau delegații comitetului național la trista ceremonie. (Dl Iuliu Maniu era să vie și dânsul, dar în ultimul moment a rămas la Brașov.)

Cu acest prilej ne-am întrunit, toți cei numiți, împreună cu părintele Lucaci și subsemnatul, în camera mea de hotel, ca sub presiunea nenorocitului război să ne sfătuim ce-avem de făcut. Tovarășii sosiți din Ardealul izolat atunci ne-arătau stările de-acasă, iar părintele Lucaci și cu mine lămuriam împrejurările din Regat. Mi-aduc aminte, discuția a fost lungă și foarte vie. Colegii mei plini de îngrijire se înfășurau în multă prudență și vedeau în rostul expatrierii noastre mai mult o atitudine de romantism neîngăduit, decât un act logic impus de-o anume concepție politică. Firește, n'a fost un moment vorba, ca și dâșii să rămâie la București, urmând exemplul unui Masaryk sau Benes, cu gândul de-a agita dincolo de hotare ideia războiului liberator. Părintele Lucaci a lansat în treacăt planul mutării întregului comitet național în România, dar a fost primit cu-o tăcere atât de înghețată din partea tuturor, încât bătrânul vizionar, pare că-l văd, a încruntat sprincenele, a strâns din buze o clipă, și cu-o admirabilă buonomie privind împrejur m'a îmbrățișat: — *Nu-i nimic, plecați voi, — noi rămânem aici, un popă prost și-un poet nebun...*

În cursul acestei conversații s'a propus din partea noilor veniți, ca toți împreună să mergem la dl I. I. C. Brătianu, primul ministru de-atunci într'o vizită de politeță, la care însă să nu se facă nici o declarație politică.

Această propunere mi s'a părut că împinge prea departe pru-

dența și ne prezintă într-o postură echivocă. De-aceea, cumpănind psihologia amicilor mei, care în marea dramă nu voiau să riște nici o părere ca să nu-și atragă nici o primejdie, le-am arătat că mergând la dl Brătianu, putem ține un limbaj cumpătat, desvălindu-i numai starea sufletească a Românilor din Ardeal și lăsându-l pe dânsul să găsească formula salvatoare, dupăcum va crede de cuviință. În rezumat, eu propuneam cam următoarele:

— Vom spune domnului Brătianu că după declararea războiului de către Austria, poporul nostru așteaptă, ca România să intre în acțiune împotriva monarhiei de Habsburg, fiind ideia desrobirii Ardealului la noi acasă a axioma a conștiinței obștești, — noi însă, degajându-ne de ori-ce răspundere, nu vrem să forțăm mâna guvernului român, chemat să reprezinte interesele generale ale neamului și-i lăsăm întreaga libertate de acțiune, urmând să decidă ce va socoti mai util la momentul oportun.

Erau, cum se vede, cuvinte foarte ponderate...

La aceste s'a ridicat dl Vasile Goldiș, care cu această ocazie era pentru întâia oară la București și într'un ton apodictic mi-a spus răspicat în auzul tuturor:

— Noi nu putem spune aceste lucruri.

— De ce? — l-am întrebat eu.

— „Fiindcă”. — mi-a răspuns dl Goldiș, cu toată hotărîrea, — „noi în comitetul național n'am fost aleși cu acest program. Punctul I din programul nostru este autonomia Transilvaniei”.

M'am uitat cu stupeoare la fostul meu profesor dela liceul din Brașov, dânsul însă a continuat imperturbabil: — „Mai mult, dacă aș fi întrebat de către dl Brătianu, că soldații români ardeleni ar trage în cei din Regat, în caz când România ne-ar declara război, eu aș răspunde că da, fiindcă așa cred”.

Pe urma acestor descoperiri, conversația noastră s'a încheiat, eu ne mai având nici un punct de contact sufletesc cu domnul care în intimitatea camerei de hotel profesa asemenea principii. Nu m'am dus la d. Brătianu în tovărășia celor care-i făceau o simplă vizită de politeță și n'am asistat la consfătuirea de-a doua zi în casele doctorului Popovici, la care numiții oameni politici au fost întruniți de cunoscutul trădător Beldiman, — pe-atunci ministru plenipotențiar al țării la Berlin, — ca împreună să chibzuiască o acțiune diplomatică a Germaniei la Budapesta, pentru a convinge pe Tisza să facă oarecare înlesniri Românilor ardeleni în vederea cooperării armate a României cu Austro-Ungaria.

Părintele Lucaci a venit strașnic de tulburat dela acest conventicol pe care de-atunci și până astăzi l'a considerat totdeauna ca „trădare națională”. Colegii noștri, după-ce și-au plimbat circumspecția câteva zile la București, s'au întors acasă, hotărîți să rămâie politicește într-o absolută rezervă. În curând au apărut declarațiile lor de loialitate adresate guvernului ungar, în vreme ce părintele Lucaci și cu mine, dându-ne demisia din comitetul național pentru a nu compromite inocenta corporațiune, făceam profesie de credință în fața opi-

niei publice: „România e datoare să *între în război, pentru alipirea pământului românesc din imperiul austro-ungar*”.

Vorbele d-lui Vasile Goldiș, însă ne-au rămas ca un spin în inimă și în nenumerate rânduri, oprindu-se dus pe gânduri, părintele Lucaci îmi reamintea scena din camera dela hotel Regal:

— *Ți-aduci aminte cum spunea, — programul nostru este autonomia Transilvaniei...*

* * *

Amintirea îmi evocă această scenă acum când tovarășii de politică ai d-lui Goldiș, astăzi, când nici-un pretins revolver unguresc nu se îndreaptă spre tâmpla lor, beneficiind de foarte multele avantagii ale situației schimbate, fac declarații la fel, vorbind fără sfială cu fruntea ridicată.

De doi ani în mod metodic se desfășură înaintea noastră acțiunea de ponegrire a Regatului în ochii ardelenilor. De doi ani Țara românească este acoperită de insulte, înfățișată fiind ca un colț de pământ balcanic fără lege și fără Dumnezeu, vrednic de oprobriul public. La toate ocaziile în scris și cu grai viu „*regățenii*” sunt improșcați cu noroi, legăturile firești de solidaritate între frați slăbesc, și temeliiile unității noastre sufletești se clatină.

În cursul ultimei săptămâni lumea românească împreună cu străinătatea au înregistrat două spovedanii politice perfect înrudite cu convingerile d-lui Goldiș, prezentând opiniei publice nu eclipse trecătoare de judecată ci înlănțuiri programatice de idei, smulse din aceeași doctrină bolnavă.

Citesc deoparte părerea d-lui Iuliu Coroianu, arătată unui ziarist ungar, în care acest unchiu al d-lui Iuliu Maniu, a cărui educație spune că a îndrumat-o, în mod categoric susține ideea că o Transilvanie autonomă ar fi fost o bună soluție și că în acest caz o „*indestructibilă alianță ofensivă și defensivă cu Ungaria*” ar fi satisfăcut pretențiile d-sale de actual senator al României întregite.

Citesc de altă parte în ziarul „*Keleti Ujság*” din Cluj (8 Nov.) relatarea cuvântării de deunăzi rostită la Oradea-Mare de dl Alexandru Vaida, fost din mila lui Dumnezeu[†] trei luni prim-ministru al bieței României. Iată ce spune eminentul om de stat, purtat în triumf de presa ungurească, și servindu-și din nou țara în fața străinilor: — „*Mi se face obiecțiunea, că deși am fost dat afară din parlamentul unguresc tot m'am întors în sânul lui. E adevărat că m'au alungat și e adevărat că m'am întors. Pentrucă acolo erau oameni cinstiți, cu hoții însă nu sunt dispus să stau alături*”.

Cum vedeți admirabilii patrioți, și unul și altul, sughiță de dorul trecutului. Unul, părinte sufletesc al unui șef de partid la noi își afișează în mod postum rețeta de „*indestructibilă alianță cu Ungaria*”, celalt ridicat la demnitatea de prim-ministru din doctor curant al bolilor de stomac, aruncă în lume cerebrala apreciere că parlamentul unguresc unde se legiferă sugrumarea noastră, era o societate foarte

cum se cade și că de-acolo ori-cât îl da afară, inima nu-l lăsa să plece....

* * *

Puse alături toate aeeste frânturi de erezii, mozaicul se completează și noi ne găsim în fața unei primejdioase manifestații împotriva intereselor reale ale neamului. Oameni nesocotiți, figuri minuscule și ca conștiința de neam și ca inteligență politică, îmbibați de străinism, fie prin educație fie prin promiscuitate de sânge, răspândesc sugestii vinovate în mijlocul poporului, și se joacă cu focul sub ochii noștri. Pașirile lor consecvente justifică bănuiala că suntem în fața unei inconștiențe cu program, care dacă ar merge înainte ne-ar duce la însăși negațiunea actualei alcătuirii de stat, și ne-ar prăvăli în prăpastie.

În astfel de împrejurări, firește, noi nu ducem aici o luptă de partid. Ni se spune adese de către oameni de bună credință, că ar fi de dorit ca raporturile între diversele grupări politice să nu se înăsprească și că o reconciliere a adversarilor ar fi o adevărată binefacere. Noi răspundem însă tuturor bunilor Români, că în fața acțiunii de destrămare a țării ducem aici o luptă de apărare națională. Vrem să păstrăm intact patrimoniul unității noastre de stat, sgduit de răufăcători conștienți sau de răufăcători nepricepuți. De sigur, cearta nu este o superioară plăcere morală pentru noi, dar mai bucuros strigăm la urechea deaproapelui decât să-l lăsăm prada învățăturilor zăpăcite. Credem că a mătura ignoranța din drum și a fixa în conștiința publică o normală ierarhie a valorilor de gândire este o operă utilă de întărire a societății.

De-aceea „autonomiștii“ de aici să fie pregătiți la apărarea noastră cât mai îndărâtnică. Avem multe de spus, și nu vom tăcea până în ceasul când rătăcirile vor conțeni și acțiunea acestor receți cetățeni români se va îndruma în limitele unui onorabil patriotism românesc.

Picăturile noastre de cerneală trebuie să apere comoara pentru care au cărs atâtea râuri de sânge.

OCTAVIAN GOGA.

EMERIC MADÁCH

Tragedia omului

TABLOUL XIII

(Haosul. În depărtare se vede un sector de pământ, micșorându-se din ce în ce până ce dispare între siele. Ceață care se întunecă până devine besnă. Adam, moșneag, sburând cu Lucifer).

ADAM

Ăst sbor nebun, răspunde-mi, unde duce?

LUCIFER

*Nu ți-ai dorit tu, desbrăcat de humă,
În sfere 'nalte să pătrunzi, — acolo
Unde spuneai că glas de înrudire
Dela un duh ai deslușit...*

ADAM

*E drept,
Dar nu-mi credeam atât de rece calea.
Pustiul e tot, ș'atâta de străin
Ca drumul unui făcător de rele...
Două simțiri în pieptul meu se luptă:
Eu văd ce 'ngust e lutul care 'nhide
Pornirea mea de sbor în alte lumi,
Aș vrea să scap de sânul lui, — dar vai,
De dor eu plâng, căci doare despărțirea.
Ah, Lucifer! Privește înapoi...
Întâi pierdurăm florile din ochi,
Apoi frunzișul tremurat din codri;
Peisajul 'ntreg atât de 'mpestrîțat
Îmi pare-acum pustie fără rost.
Ce ne mișcă, s'a șters în drum, — și stânca
Pare sgulită 'n mușunoi nătâng...
Iar norul plin de trăznet — socotit*

De cei de jos un glas sfințit din cer —
Sa subțiat în aburi nevoiași...
Unde-i întinsul mării care urlă?
Un petec sur pe globul, ce rotind
Se' pierde-acum în droaia de tovarăși...
Aici a fost întreagă lumea noastră...
O, Lucifer, și ea s'a dus... și ea...
Răspunde-mi, oare trebuia s'o pierdem?..

LUCIFER

Se schimbă tot, privit din înălțime...
Intâi se pierde farmecul, apoi
Mărimea, forța, până ce rămâne
Temeiul rece îngrădit în cifre.

ADAM

În urma noastră stelele rămân
Și nu simt țintă, stavilă nu simt,
Ce prețuiește viața fără luptă,
Fără iubire?... — Sgriburesc Lucifer!

LUCIFER

Dacă-i sfârșită vitejia ta,
Să coborâm la jocul din țărână!

ADAM

Eu nu ți-am zis! Eu vreau tot înainte!
Fână se rup, numai atât mă dor
Pripoanele ce de pământ mă leagă.
Dar, — vai, ce simt? Răsufletu-mi s'oprește,
Putere n'am și mîntea mi se 'ncurcă.
Să fie-aievea basmul lui Anteu
Ce doar' atât putut-a să trăiască
Cât s'a atins de pravul pământesc?..

SPIRITUL PĂMÂNTULUI

Adevărat... Mai mult e ca un basm...
Tu mă cunoști, — sânt duhul pământean,
În sufletul tău viața mea resbate...
Vezi, pân'aici hotarul meu se 'ntinde.
Tu vei trăi de te întorci din drum,
Te prăbușești, de vrei să urci mai sus,
Ca viermele ce'ñ picurul de ploaie
Se svârcolește... căci pe seama ta
Pământul e ăst strop...

ADAM

Zadarnic vrei

Să mă înfrici, eu te înfrunt... doar' trupul
De mi-e al tău, cu sufletul rămân,
Nu au hotar ideia ș'adevărul,
Ce mai întâi s'au plăsmuit ca lutul
În care dorm materiile tale,...

SPIRITUL PĂMÂNTULUI

Biet muritor supus deșertăciunii!
Încearcă-te și groaznic vei cădea.
Mai vechi socoți mirosul decât crinul
Și mai întâie forma decât trupul,
Și după rază soarele tu-l crezi?
De ți-ai vedea, vai, sufletul pribeag
În haosul fără hotar, — cum cată
Un nteles și-o formă de 'ntrupare
Cum se trudește în zadar ș'apoi
Cât de străin e 'n toată lumea asta,
Cum stă prostit, nesimțitor în urmă, —
Te-ai îngrozi... Căci ori și ce cuprinzi
Și tot ce simți cu-a inimii bătaie
Nu e decât pusesedea ascunsă
Ce-au hotărât o seamă de materii
Cărora tu pământ le zici, — și cari
De s'ar schimbă și tu te-ai prăbuși...
Frumosul doar', urâtul și norocul
Și iadul tău, din duhul meu sânt smulse,
Și 'mprejmuiesc moșia ta îngustă...
Ce-aici socoți tu adevăr etern, —
E'n altă lume poate-o nebunie
Și e firesc ce-ți pare utopie...
Greutate nu-i, ființă nu se mișcă,
Idee-i poate aterul de-aici,
Și-i sunet poate raza delă noi,
Și planta noastr' acolo e cristal...

ADAM

Nu mă oprești, — mai sus mă 'ndeamnă
Azi sufletul...

SPIRITUL PĂMÂNTULUI

Adame! E aproape

Șfârșitul tău, întoarce-te 'napoi
Poți să ajungi puternic pe pământ,
Dar, desfăcând din cercul nostru mare

*Ființa ta — nu 'ndură Dumnezeu
De fața lui să te apropii. — Cazi,
Căci fulgeră micimea ta...*

ADAM

*S'apoi
Nu-mi strică moartea planurile mele?*

SPIRITUL PĂMÂNTULUI

*Vai, nu roști în țara mea de duhuri
Acest cuvânt al unei vechi minciuni:
De glasul lui s'ar îngrozi o lume...
Doar' moartea ta pecete e — sfințită —
Și Dumnezeu o ține pentru sine.
Nici mărul rupt din al științei pom
Vai, n'a putut pecetea s'o desfacă.*

ADAM

*Eu o desfac...
(Sboară mai departe. Adam cu un țipăt incremeneste).
M'am prăpădit acum...*

LUCIFER (Râzând)

*A biruit minciuna mea bătrână.
(Impinge pe Adam în haos).
In haos dar pluti-va pe vecie
Păpușa asta, astru nou, ce poate
Pe seama mea viața va rodi...*

SPIRITUL PĂMÂNTULUI

*E fără vreme bucuria ta!
El altă lume-abia dac'a atins,
O, nu-i ușor din țara mea să scapi...
Te chiamă glas de-acasă, cunoscut,
Ridică-te copilul meu...*

ADAM (Venindu-și în fire)

*Din nou
Trăiesc... O simt... O simt... Căci iarăș sufer...
Dar dulce e și suferința asta...
Căci groaznică-i nimicnicia morții...
Ah, — Lucifer... Mă dă iar pe pământul,
Pe martorul atâtor lupte sterpe
Din nou să lupt, — și fericit voi fi...*

LUCIFER

*Și tot mai crezi, de-atâtea-ori înfrânt,
Că lupta nouă are vre-un folos,
Că lupta nouă ținta-ți împlinește?...
O, — 'n adevăr ăst suflet de copil
Azi omul doar' mai poate să-l păstreze...*

ADAM

*Nu mă atrag închipuiri nebune
Eu, țelul știu că n'am să mi-l ajung.
Dar nu-i nimic! — Ce-i ținta împlinită?
Sfârșit de luptă, moarte, este ținta
Dar vecinică întrecere e viața
Și însăși lupta-i ținta omenirii...*

LUCIFER

*În adevăr frumoasă mângâiere...
De-ar fi măcar ideia luptei mare,
Dar mâne răzi de truda ta de azi, —
Ce te îndemnă o jucărie-ți pare.
În apăsarea libertății moarte
N'ai sângerat odat' la Chaeronea
Ș'ai stat apoi cu Constantin alături
Domnia lumii să-i întemeiezi?
Nu te-a răpus martiriul credinții
Ca mai târziu cu armele științei
Credinței însăși dușman să-i ajungi?*

ADAM

*Adevărat, dar ori și cât de 'ngustă,
M'a 'nsuflețit deapururea ideia.
M'a ridicat, și sfântă deci a fost.
E tot atât... În formă de știință
De libertate, poftă de mărire
Sau dacă 'n semnul crucii s'a ivit,
C'un pas a dus pe oameni mai departe.
Deci înapoi la luptă, — pe pământ.*

LUCIFER

*Azi nu mai știi, ce-a prevestit savantul
Ce-a socotit că 'n patru mii de ani
Înghiață tot, și lupta se oprește?...*

ADAM

*Așa ar fi, — de ne-ar lipsi știința...
Dar simt și știu că noi vom birui.*

LUCIFER

*Ș'apoi găsi-vei luptă și putere
În lumea ta ciudat meșteșugită
Din teorii răzlețe 'njiripată,
Cum ai văzut-o 'n drumul tău deunăzi...*

ADAM

*Se schimbă tot și greșurile pier,
Răsar pe urma fintei împlinite
Alte idei ce viața 'mprospătează,
Dar noi pe veci să ne grijim pământul...
Mă dă, mă dă... Să coborâm degrabă
Căci vreau să știu ce 'nvățătură nouă
Mă va 'ndruma pe drumurile ei,
Pe cel pământ neperitor !...*

LUCIFER

Să mergem !

Traducere de OCTAVIAN GOGA.

Infrângerea regionalismului cultural

Adunarea generală a „Asociației” la Sibiu. — Partidul național are un candidat: pe dl Vasile Goldiș. — Candidatura dlui N. Iorga. — O luptă interesantă în perspectivă. — Dl Iuliu Maniu intervine... și nu se ia nicio hotărâre.

Ultima adunare generală a „Asociației” dela Sibiu a fost anul acesta prilejul unei neobișnuite frământări, al căror ecou nu s'a potolit încă. Ici și colo, câteun ziar de-al partidului național tot se mai tânguiește, ca în urma unei mari nenorociri obștești, protestând că „s'a introdus politica” la „Asociație”; — rupându-se adică o veche tradiție de unanimitate stearpă și de liniște neproductivă, cu care se obișnuise din nefericire lumea noastră din Ardeal. „Fruntașii” cari au trăit totdeauna pe seama unei foarte puțin rodnice solidarități de interese, mai tipă și astăzi că s'a știrbit... pacea care a domnit până acum la „Asociație”.

Noi, ne mărturisim păcatul, nu prea vedem dezastrele naționale isvorâte din părăsirea unui marasm care, va fi fost el plin de binecuvântarea sau nolentă a liniștei, dar de pe urma căruia, să ni-se dea voie să spunem nu ne-am ales cu mai nimic. Nu e de mirare deci, dacă noi nu ne speriem de lupta care a început, cam gălăgioasă, la Sibiu, și dacă n'avem nicio considerație specială pentru o „pace” care duce la anchilozare și la indolență.

S'a rupt, fără îndoială, firul unui obicei înrădăcinat în uzanțele „Asociației”. Dar, prin ce primejdii a trecut oare, cu acest prilej, cultura românească din Ardeal?

„Asociația” are un trecut ilustru de 60 ani de activitate. Pornită, pe vremea lui Gheorghe Barițiu și Timotei Cipariu, cu gândul să fie un fel de Societate academică, după asemănarea celei dela București, a adăpostit în cadrele ei abia înjghebate, o anumită mândrie a cărturarilor ardeleni, cari au manifestat dispoziția de a întemeia aci un înalt așezământ de cultură și știință românească. Firește că vremurile grele ale dominației ungurești, vitregi pentru orice manifestări de intelectualitate națională n'au favorizat îndeplinirea acestui plan îndrăzneț, de oarece savanții sau literații cari răsăreau în Ardeal, treceau, de cele mai multe ori Carpații, și se așezau la București. În acest chip, „Asociația” a devenit o societate de popularizare și de propagandă culturală națională, — încă una din puținele citadele în cari se refugiasse pentru a rezista invaziei dușmane, conștiința românească. — Paralel cu revista „Transilvania”, în care se făceau și mai departe cercetări istorice și se publicau studii diferite, s'a început o activitate pentru înființarea de biblioteci populare și pentru ținerea de conferințe la sate. În cei din urmă cincisprezece ani, acest teren de muncă s'a lărgit tot mai mult. Nu se poate tăgădui însă că „Asociațiunea”, prin organele ei, s'a mișcat greu și, mai ales în cece privește *conducerea*, a început să se resimtă aproape în permanență oarecare oboseală,

• așternută peste fondul monoton al unei complete lipse de inovație și de inițiativă.

Obiceiul consacrat era ca în fruntea „Asociației“ să se pună cu deosebire venerabili bătrâni cari primeau postul de președinte ca o recunoaștere obștească a unei vieți în pragul apusului. Chiar și în comitetul central al „Asociației“, pătrundeau din ce în ce, în figuri mai mult reprezentative decât forțe creatoare și temperamente răscolitoare de energii. Poate că tocmai din aceste motive nu se poate spune că ar fi pulsat o viață deosebit de vie în activitatea „Asociației“. Nici orizonturi largi nu s'au remarcat, nici vreo tendință de a răscoli sufletul mulțimei cu mari lozinci sau mari adevăruri, nu s'a băgat de seamă.

Nici după alipirea Ardealului la vechiul Regat, lucrurile nu s'au schimbat mult, deși astăzi cultura națională se bucură de o completă libertate de mișcare, datorită căreia se putea da „Asociației“ un impuls nou de activitate. Impulsul nu venea însă de nicăeri, și „Asociația“ nu făcea mai mult decât acum douăzeci sau zece ani...

* * *

În asemenea împrejurări, după moartea lui Andrei Bârseanu „Asociația“ s'a găsit în fața alegerii unui nou președinte. Este interesant de reținut ceea ce s'a petrecut cu această ocazie la Sibiu, pentru că se scoate astfel la iveală zbulciumul sufletesc prin care trece astăzi Ardealul. Împotriva obiceiului care consfințise armonia unanimă a drumurilor bătute demult, au fost de astă dată două curente protivnice cari au stat față în față. Deoparte stagna spiritul tradiționalist, cum s'ar spune, al „frunțașilor“ noștri de-aici; pe de alta se zbulciuma imboldul vremilor noi de a lua contact direct cu mișcarea culturală a Regatului pentru înfăptuirea atât de necesară a unității sufletești, pe care o înțelege toată lumea echilibrată. Deoparte, oamenii cari nu vedeau în rolul de președinte al „Asociațiunii“ decât atribuții pur reprezentative și ideea de a se așeza în fruntea venerabilei instituții, cutare pensionar intelectual care, printr'un discurs pe an și două telegrame către M. S. Regele, să-și îndeplinească toate sarcinile față de cultura națională. De altă parte, s'a crezut că a venit momentul ca lumea Ardealului să facă un pas înainte spre unitatea culturală, punându-se în fruntea ei o personalitate de mână întâia, ale cărei îndrumări să fructifice gândirea românească în Ardeal, să deschidă orizonturi intelectuale și să trezească conștiinți copleșite de o tânjeală seculară.

Firește, nu este numai o întâmplare că spiritul de regionalism cultural a fost susținut de regionaliștii noștri politici, cari au crezut că e momentul ca și cu această ocazie să-și etaleze micile lor întreceri politice, smulgând un nou triumf pe seama „celor o sută“ și făcând din „Asociație“ unde se resimțea nevoia unui spirit larg cuprinzător, dărâmat de hotare sufletești, — încă o cetățuie de influențe strâmte, separatiste. S'a încins deci o luptă vioaie, cu totul

neobișnuită în analele vechei societăți. Sibiul a întrunit de astădată un număr foarte mare de cărturari veniți din toate părțile. Adunarea n'a fost lipsită de pitoresc: profesori, preoți de ambele confesiuni, în frunte cu cei doi mitropoliți, un număr foarte mare de clerici uniți, de prin tot Ardealul, iar, pe ici, pe colo, hainele albe ale țaranilor mărgineni.

Au venit, se înțelege, și forțele combative ale partidului național, cari s'au desfășurat în linie de trăgători, sub comanda prudentă a șefului. Dl. Iuliu Maniu, pe care de-alminteri problemele de cultură nu se poate zice că-l pasionează prea mult, sosise cu întreg statul său major, pentru a veghia ca alegerea președintelui la „Asociație“ să se desfășoare după interesul și dorința partidului național.

În primul moment s'a încercat să se lanseze candidatura mitropolitului dr. V. Suciul de la Blaj, fostul vice președinte, care trebuia să ocupe locul răposatului Andrei Bârseanu în puterea tradiției de a se alege un greco-catolic după ce, predecesorul fusese un ortodox. Poate din acest motiv a fost și pelerinajul neobișnuit al clerului unit, strâns din toate părțile Ardealului, la Sibiu. Curând însă, I. P. S. Sa a renunțat la candidatură, făcând mărturisire publică în sensul că multele ocupațiuni nu-i dau răgaz să îndeplinească și această funcțiune. A fost o pășire susținută de mult tact, deoarece dispoziția adunării generale nu mai era de a se face alegerea după vechile obiceiuri consacrate.

* * *

Intellectualii ardeleni au crezut de data aceasta că personalitatea cea mai chemată să ia în mâini destinele acestei societăți culturale, pentru a o apropia de instituțiile similare din Regat și a o introduce în acelaș timp în straturile largi ale poporului de aci, — este dl. Nicolae Iorga. Ideea, cum se știe, a fost lansată chiar în cel dintâi număr al revistei „Țara Noastră“ și a fost susținută de directorul acestei reviste. Din primele momente adunarea generală a „Asociației“ a resimțit puternic însemnătatea ideii, zicându-și — „A sosit momentul ca prin venirea dlui N. Iorga, cel puțin pe tărâmul cultural să se afirme principiul unității, dezonorat politicește de-atâtea ori, de o seamă de ardeleni nepricepuți. Este cel mai nimerit prilej de a se manifesta recunoștința acestui pământ pentru activitatea culturală a unui om care prin vizitele sale în Ardeal în fruntea acestei societăți ar zgudui toate spiritele amorțite și ar produce o binefăcătoare apropiere sufletească. Ecoul a fost dela început puternic, și a mers crescând. Lumea s'a pasionat, și s'a improvisat o frumoasă solidaritate de simțire, atrăgând cercuri tot mai largi de membri în jurul „Asociației“.

Oamenii partidului național n'au isbit să vadă în candidatura dlui Iorga decât o... manevră politică, uitând că tocmai dl. Iuliu Maniu și cu ai săi erau aceia cari nu puteau să înțeleagă alegerea președintelui „Asociației“ în afară de preocupările lor de partid. După

numeroasele conventicole pe cari le-a avut dl Iuliu Maniu cu toți sfetnicii săi, clădind din nou pe rezoanele patriotismului local, detestând „lăcustele“ din „Țara românească“, invocând ridicolul pretext, pe de-asupra și neadevărat că dl N. Iorga n'are cunoștiință de candidatura dsale, s'a oprit la luminoasa figură a dlui Vasile Goldiș. S'a început atunci o propagandă agitată în favoarea candidatului, care, în lipsa unor merite culturale, literare sau științifice, nu se înfățișa decât cu acelea pe cari și le-a câștigat ca aghiotant al șefului partidului național. Acesta spunea tuturoră : — „Ne trebuie unul „de-ai noștri“, care să se așeze la Sibiu, să muncească zi și noapte, să fie un cunoscător al nevoilor speciale din Ardeal, un temperament calm și chibzuit...“ Tot calități cari, după convingerea regionaliștilor noștri, lipseau lui Nicolae Iorga.

Pentru reușita planului menit să transforme „Asociația“ într'o dependență a ziarului *Patria*, fruntașii celor o sută au pus în mișcare tot aparatul bătăliilor electorale. N'au lipsit dela adunare nici scenele agitate, obișnuite la alegerile de deputați, și erau de față o seamă de scandalagii, și chiar de bătași ai partidului național, în frunte cu prea cunoscutul domn Aurel Dobrescu din Brașov.

Se făcuse deci toate preparativele și dl-Iuliu Maniu dăduse instrucții „la regulament“ punând la cale prin oamenii săi interpelări pentru a lipsi de dreptul de vot pe noii membri, pentru a solicita chitanțele de plată la toți cei prezenți, și așa mai departe. Perspectiva luptei se apropia tot mai mult și rezultatele ei erau așteptate cu nerăbdare. Ștafetele șefului partidului național circulau, foarte preocupate, cu sprincenele încruntate, purtând „cuvântul de ordine“ din loc în loc, pregătiți, la nevoie, să facă și puțin scandal pentru reușita unui om de cultură ca dl Vasile Goldiș...

* * *

În ultimul moment însă, consecvent unui vechi obicei, dl Iuliu Maniu... nu s'a putut hotărî. Nu s'a putut hotărî nici pentru susținerea dlui N. Iorga, nici pentru înfruntarea unui vot al adunării generale. Prin dl Braniște, dsa a propus dlui Octavian Goga, ca în semn de doliu să se admită o vacanță de un an la președinția „Asociației“. Firește, invocată fiind pietatea pentru mort, propunerea a fost admisă, și partidul național a putut înconjura o înfrângere sigură.

Evident, înfrângerea va fi răstălmăcită în sensul „amestecului politicei“ la „Asociației“. De-a bună seama, nu dl Iuliu Maniu, președintele partidului național a fost acela care a slujit scopuri politice, susținând pe vice-președintele său, ci dl Octavian Goga, care, împreună cu ardeleni din diferite partide, a sprijinit candidatura dlui Nicolae Iorga, care nu se poate numi prietenul dsale politic.

Lupta s'a amânat deci pentru anul viitor. Importante sunt însă învățămintele cari se degajează din această adunare a „Asociației“. Ardealul începe să manifesteze în mod evident toată sila lui în fața exagerărilor unui consorțiu de exploatatori politici. Tot mai puternică

apare convingerea că acești oameni izolați de sufletul poporului, ajunși în timpul din urmă la atitudini penibile, se depărtează tot mai mult dela datoria pe care o au față de nevoile sufletești ale vremii, slujind numai și numai ambițiile și răsbunările lor personale.

Di Iuliu Maniu a găsit un subterfugiu, și a câștigat timp. Un an de zile: ce răgaz minunat pentru „pertractări“, pentru chibzuială, pentru târăgăneli. Președintele partidului național e probabil foarte satisfăcut că a reușit încă odată să lase lucrurile încurcate.

Noi îi zicem însă: „La revedere, la anul“ !

N. ARDELEANU

Unificarea liberală

Programul nostru și convingerile pe cari le înfățișăm la această revistă, se desfac în chip firesc din activitatea noastră politică pusă în slujba țării. Nici una din credințele noastre nu cade în afară de năzuința înfăptuirii, și ceea ce am putut realiza ieri, s'a desprins din marile adevăruri naționale cari ne călăuzesc pașii și astăzi.

Am profesat astfel, cu toată pasiunea, ideea unității politice a României în nouile sale hotare. Am accentuat la toate prilejurile că nu se pot constitui partide de guvernământ decât pe temeiul acestei unități, am detestat regionalismul ca doctrină politică, și nu ne-am dat înlături niciodată de a lovi cu toată îndârjirea tendințele de separatism provincial, ori de câte ori ne-am găsit în prezența lor.

În acelaș timp, am afirmat însă cu hotărâre, că nevoile regionale ale diferitelor provincii trebuiesc privite în față, judecate după aspectele lor particulare, și soluția lor trebuie căutată cu o specială scrupulozitate, pentru a nu produce tulburări isvorâte din necunoașterea problemei. Și tocmai pentru a rezolva nenumăratele chestiuni de ordin regional am accentuat de atâtea ori în proiectele noastre de legi, ideea călăuzitoare a unei largi decentralizări administrative. Dând organelor provinciale posibilitatea de a rezolva o seamă de chestiuni locale, se îndeplineau în acelaș timp două deziderate: se simplifica, evident, mecanismul birocrăției administrative, dar se asigura și o mai normală satisfacere a nevoilor obștești. Comisia de unificare din Cluj, întemeiată după desființarea guvernului provincial al Consiliului dirigent, era numai un organ *temporal*, creat în așteptarea și în vederea instituțiilor de mâine, chemate să rezolve în mod satisfăcător necesitățile regionale ale Ardealului.

Reforma hotărâtă atunci prevedea transpunerea la centru a organelor administrative superioare, lăsându-se însă în acelaș timp aici în Ardeal și în celelalte provincii, diferite organe subalterne, menite să înregistreze nevoile locale, să le pătrundă și să ceară satisfacerea lor,

în deplină cunoștință a terenului pe care aveau să-și exercite atribuțiile.

Era însă și un alt deziderat foarte firesc al ardelenilor, cari cereau ca în toate ministerele din București să se găsească funcționari superiori, oameni de-ai lor, cari, cunoscători fiind ai situațiunii particulare de-acasă, să poată îndruma în mod normal cu buna lor chibzuală acțiunea de cârmuire unitară a guvernului din Capitală. Acești sfătuitoari în chestiunile ardelenesti aveau să alcătuiască un adevărat corp de gardă împotriva erorilor cari s'ar putea săvârși, — să presupunem, — chiar cu bună credință, din ignorarea unor stări deosebite.

Dela venirea lui la cârmă și până astăzi, guvernul liberal n'a făcut nici un pas înainte pe drumul unificării. Ba, ca să parafrazăm dictonul favorit al unui erou de-ai lui Caragiale, a dat îndărăt... Izolat de problemele din Ardeal, pe care nu le cunoaște, lipsit de orice îndrumare din partea unui bun sfetnic, prezentându-se cu două valori provinciale de suprafața d-lor general Moșoiu și Aurel Cosma, neavând măcar o personalitate de a doua mână în sânul său, guvernul actual a devenit cel mai periculos agent al regionalismului prin introducerea în slujbe a elementelor compromise din Ardeal și a elementelor nepricute din vechiul-Regat. Autorul „revistelor“ dela *Cărăbuș*, dl Solomonescu, este de pildă deputat de Sighișoara, iar fostul „comisar de alimentație“ dela Baia-mare, d. Dragoș, e prefect de Sătmăr. Două exemple, din atâtea altele.

Încotro îți îndrepti privirea, priveliștea e aceeaș. Justiția din Ardeal, încăpută exclusiv pe mâna pripită a d-lui Jean Th. Florescu se descompune pe zi ce trece. Instrucția publică zace într'o complectă amorțeală. Chestiunile bisericesti, au fost lăsate în părăsire. Industria și Comerțul, — cine se mai ocupă de ele? Finanțele se mai târesc, grație inerției, răspândind însă pretutindeni nemulțumirea unei apăsări fiscale mai mari ca în restul țării. Și așa mai departe, — situația este prea cunoscută, ca să mai așezăm degetul pe rănile cari dor la toate închieturile.

Acum se vorbește de desființarea directoratelor generale din Ardeal. Cei mai mulți din directorii generali din Cluj sunt deputați, sau funcționari cari vor rămânea mai departe în Cluj. Guvernul actual nu concepe unificarea creând organe speciale pentru nevoile diverselor regiuni, ci pur și simplu duce toate firele conducerii la București. Cât de încurcate vor fi aceste fire, acolo, Dumnezeu știe!

În acest chip, probabil, funcționarilor de aici li-se vor da drumul, arhivele, cu toate dosarele vor fi încărcate în tren, vor ajunge cu bine în Capitală, dacă nu se va mai prăbuși podul dela Valea-Largă, și unificarea s'a făcut.

Aci se oprește opera de guvernare unitară a Ardealului, pe care ține s'o inaugureze guvernul liberal. Organele provinciale se topesc în incompetența și în dezorientarea miniștrilor d-lui Ion Brătianu și astfel toată lumea e mulțumită... afară de cei cari au nenorocul să încerce rezolvarea unei chestiuni ardelenesti. Lipsit și de slabul sprijin al „secretariatului general“ de-acasă, bietul cetățean ardelean nu mai întâlnește acum, în ministerele dela București, decât o profundă neîn-

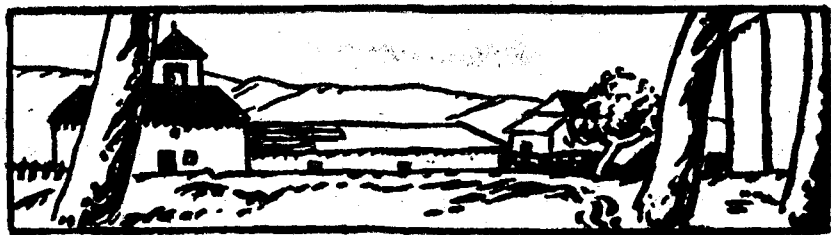
țelegere a lucrurilor și, adeseori, o inutilă bunăvoință, care vrând să rezolve treburile, mai rău le încurcă.

Iată, de pildă, ministerul de Interne. Cine va fi sfătuitorul d-lui general Arthur Văitoianu asupra problemelor administrative cari se pun celor 22 județe ale Transilvaniei? Acestea se gospodăresc încă după legi străine fiind în mod fatal influențate de spiritul particular al unei vieți istorice cu totul deosebite. Ce soluții poate avea d. Arthur Văitoianu, general de divizie, în ceea ce privește, de pildă, reforma administrativă, noua arondare a județelor din Ardeal, autonomia județeană și comunală, cari sunt cuprinse în tradiția locală, — și așa mai departe: Ce principii îl călăuzesc în chestiunea minorităților etnice? Cine-l sfătuiește în trebile Secuilor? Cine-l povățuiește în problemele Șvabilor?

Este un act de extraordinară îndrăsneală a te lansa cu asemenea incompetențe la conducerea atât de anevoioasă a departamentului Internelor. Interesele de fiecare zi ale populației se resimt în mod dureros, treburile publice merg șchiopătând, împinse înainte de o proaspătă rutină funcționarească și opera cea mare de nivelare și de preschimbare a formelor în care e turnată astăzi legiuirea administrativă, se zădărnicește din zi în zi mai mult. Și nu numai perspectiva aceasta a unui spirit reformator lipsește guvernului liberal, în ceea ce privește crearea unei unități organice în corpul statului românesc, dar lipsește însăși îndemnarea de a cârmui în chip mulțumitor numai în cadrele actualei stări de lucruri, cu patru sisteme deosebite și cu patru diferite tradiții publice.

Liberalii să nu se mire prin urmare, și cei din vechiul Regat deasemeni, dacă pe urma acestei ușurințe vinovate lumea de aici din Ardeal este atinsă de o dureroasă decepție, și profesioniștii politici ajung să-și creeze capital din nemulțumirile crescânde. În fața nepriecutei guvernări dela București, care fratează nevoile Ardealului cu o deosebită superficialitate, se găsesc destui pescuitori în apă tulbure și destui naivi, cari să facă dintr'o amărăciune trecătoare, semănată de un singur partid politic, un izvor de imputări la adresa vechiului Regat întreg și de regrete aruncate pe seama Unirei. Guvernul actual, fără să-și dea seama poate, este cel mai periculos agent al regionalismului, pentru că datorită atitudinii pe care o are față de Ardeal, înlesnește otrăvirea sufletească și a celor de bună credință. Lupta pe care o duce deci partidul liberal împotriva acestui regionalism își pierde astfel toată valoarea, ba este chiar dăunătoare ideii de unitate, căci această idee nu poate fi slujită, la rândul ei, decât de către aceia cari nu pricep unificarea ca o violentare, ci ca o armonizare de interese și de tradiții sufletești. Organismul nou al României întregite nu poate să răsară din brutalizarea unei provincii de către alta, ci din contopirea fericită a tuturor forțelor și a tuturor năzuințelor, într'o singură clădire armonioasă, bine încheată și cu adânci temelii de dreptate.

ION BALINT

Problema școlilor confesionale și minoritare din Transilvania

Problema școlară din Transilvania am tratat-o într-o serie de articole publicate în ziarul „*Indreptarea*” din București. Dacă totuși mai scriu asupra acestei chestiuni este că dispoziția luată de actualul guvern de a tranșa chestiunea școlară din Transilvania pe cale legislativă este, după cum se afirmă, iminentă.

E cert că întreaga populație românească din Transilvania preținde trecerea tuturor școlilor în administrația statului. Această pretențiune se bazează pe împrejurarea, că în felul acesta va scăpa de sarcinile școlare pe cari dacă a știut să le suporte, pe vremea regimului unguresc, nu le mai înțeleg rostul astăzi în statul român.

Învățătorii cer același lucru. Prin statificarea învățământului așteaptă ca interesele lor profesionale să fie mai bine ocrotite, iar școala, susținută din bugetul statului va trebui se dea alte roade culturale. Împotriva statificării școlilor sunt *autoritățile bisericesti române*. Acestea, bazându-se pe porunca Mântuitorului: *Mergând învățați toate popoarele*” consideră școala ca o instituțiune datoră a servi interesele de educațiune religioasă, și pe de-asupra își impun și anumite rezerve față de stat, care dacă are astăzi oarecare deferență față de principiile de educație creștină, în viitorul necunoscut, statul binevoitor de astăzi poate se devie ostil unei educații religioase prin școală.

Minoritățile sunt pentru menținerea școlilor confesionale și își impun rezerve în cece privește statificarea, nu numai pe motivele invocate de autoritățile bisericilor românești, dar și pe împrejurarea că prin școala confesională voesc să-și cultive aspirațiunile lor naționale în noul stat. Chestiunea e: ce s'a făcut pentru armonizarea acestor curente, diametral opuse, și care este punctul de vedere al statului față de politica culturală a confesiunilor și minorităților?

Ceeace s'a făcut până acuma din partea organelor autorizate ale statului privitor la deslegarea problemului școlar din Transilvania are un caracter provizor, soluțiile definitive se așteaptă încă și acum. Consiliul dirigent a aplicat sistemul preluat dela guvernul maghiar — „*mutatis mutandis*” — dar cu omiterea tuturor paragrafilor supărători confesiunilor și minorităților. Mai puțin s'a isbit C. D. de complexul chestiunii școlelor minoritare maghiare, fiindcă episcopii ma-

ghieri nu depuseseră pe aceea vreme jurământul de fidelitate; în consecință, C. D. s'a desinteresat de problema școalelor și a corpului didactic minoritar maghiar.

Sașilor li s'a votat un ajutor cultural de 4 milioane lei — pe vremea ungurească primiau 370 mii cor. — și astfel a descopciat și școlile săsești din sfera preocupărilor sale. Șvabii, erau încă sub ocupațiune sârbească.

Rămâneau școlile confesionale românești. Desigur, că nu este nimeni care să nu fi avut cea mai deplină încredere în efortul de muncă culturală românească în aceste școli, cari puse acum sub stăpânire românească aveau să îndeplinească un rol tot atât de important ca și școlile statului.

Consiliul dirigent deși a menținut sistemul de subvențiune față de școlile confesionale românești în vederea soluțiunei definitive, însă nu a găsit altă modalitate de a le încadra în sfera preocupărilor sale culturale, decât proclamând principiul statificării școalelor.

Față de școala confesională, C. D. a opus, ca soluțiune definitivă *școala națională*, menită a lua locul celei dintâi.

Nu putem crede, că inaugurarea unui singur tip de școală — școala națională — pentru toate neamurile și confesiunile, să fi fost o inspirație a momentului, căci căutarea după soluții în această materie a trebuit să preocupe C. D. chiar și când nu avea încă înaintea sa complexul întregului problem.

Administrația școlară, bugetul, condițiile unei conlucrări a tuturor factorilor culturali siliuau pe cei dela cârmă să caute un desnodământ, iar acesta nu era altul posibil, decât dacă statul lua asupra sa întreagă sarcina școlară, căutând a satisface în cadrele acestuia aspirațiunile legitime ale tuturor confesiunilor și neamurilor.

Guvernul averescan a găsit problema școlară sub altă înfățișare. Pacea dela Trianon s'a încheiat, granițele spre Tisa s'au stabilit, Sârbii au părăsit Banatul, iar reprezentanții populațiilor neromâne au fost constrânși a-și preciza atitudinile.

Și într'o bună zi acești reprezentanți au venit cu tot patrimoniul lor cultural la palatul statului, cerând încadrarea lor în sfera de preocupări ale guvernului, cerând recunoașterea școlilor și a instituțiilor culturale, plasarea oamenilor și a pensionarilor în sarcina bugetului de stat, lichidarea restanțelor și mai ales *bani*, fără de cari nu era organizarea școlară, nici asigurarea existenței instituțiilor.

Toate aceste se cereau în baza egalei îndreptățiri și mai ales în baza *drepturilor câștigate*.

Guvernul trebuia să aibă două lucruri în vedere: Să satisfacă de urgență cererile legitime ale reclamanților la fel cu ale confesiunilor românești și să ia în studiu chestiunea dacă toate cererile sunt de fapt justificate de exigențele culturale ale celor cari reclamau.

A trebuit să constatăm, că dacă țara aceasta voește să fie mamă bună pentru toți, și să dea tuturor ceea ce este al lor, nu tot așa de juste și legitime, sunt și cererile cari i se prezentau.

Lăsând la o parte instituțiile pe cari confesiunile maghiare le-au

ridicat pe timpul regimului unguresc pe teritorii nemaghiare cu scop de a răspândi cultura ungurească printre naționalități și cari astăzi erau un anacronism în noua formațiune de stat, se iviră sute de alte școli, ridicate dela 1918 încoace, cele mai multe ca școli de concurență împotriva școlilor maghiare de stat, ori școli de substituire în urma preluării școlilor foste de stat de către guvernul român.

În județul Hunedoara statul susținea liceul maghiar din Petroșani, dar acesta nu era deajuns. Cel reformat din Orăștie și nou înființatul liceu romano-catolic din Deva, așteptau deasemeni sprijinul satului — pe baza „drepturilor câștigate”. — Iar populația maghiară a județului e de 30 mii, a zecea parte din totalitatea populațiunii acelei județ.

Trei licee la 30 mii oameni! Iar bugetul să le subvenționeze.

În alte părți ale Ardealului aceeaș situație. Față de 43 licee românești stau 48 neromânești, față de 48 școli civile românești, 101 ungurești-nemțești.

Istoria trecutului cu subjugarea, tendința de desnaționalizare, superioritatea artificial susținută din bugetele anilor de dinaintea războiului bătea la ușă și cerea: — egală îndreptățire, subvenționare, asigurarea situației dominante, atunci când la Orăștie, la Alba-Iulia, la Deva, la Șimleu etc. liceele se luptau cu primejdia de a închide azi mâine porțile din lipsă de școlari.

Și dacă s'au luat măsuri de ajutorare a școlilor confesionale maghiare, aceasta nu însemna de loc, că guvernul nu este dator a căuta soluții definitive, cari să tranșeze această chestiune cu dreptate și echitate. Iar soluțiile acestea trebuiau să aibă în vedere, că fără a rectifica istoria, nu este deslegare cu putință. Reprezentanții poporului maghiar trebuie să-și dea seama, că preocuparea lor culturală trebuie să se restrângă la populația proprie, unde li-se va da și ajutorul statului în mod satisfăcător.

Pentru a soluționa definitiv chestiunea este mai presus de toate nevoile de a stabili un *echilibru cultural*, bazat pe principiul *suum cuique*. La acest echilibru se va putea ajunge numai prin *proporționalizarea și contingentarea școlilor* potrivit numărului și exigențelor culturale ale fiecărui popor.

Sunt două căile, cari ne-ar putea asigura această contingentare: Sau se face prin lege, sau se creiază un curs normal, ca timpul și împrejurările să rectifice aceea ce este astăzi anormal ca situație școlară și în contradicție cu principiul de echitate.

Întâia măsură repugnă principiului de libertate și va exaspera confesiunile împotriva statului.

Rămâne a doua.

Situația aceasta nu se va putea crea decât încetând orice subvenție de stat pe seama confesiunilor, ca acele să fie constrânse a-și cimenta toate mijloacele și resursele materiale spre a susține numai acele școli de cari au de fapt nevoie.

Prin această măsură școlile, cari nu au nici un titlu de existență vor înceta dela sine, iar confesiunile vor căuta să-și potrivească aspi-

rațiunile lor cu interesele statului și să primească un acord, care să fie în folosul lor.

Din acel motiv am crezut, că o statificare, care să nu aibe în vedere, că și biserica își are interesele ei la educația generațiilor ar fi cea mai mare greșală, pe care ar face-o statul român în zilele acestea.

O statificare însă, care s'ar baza pe un acord între biserici și stat, prin care fiecare își ocrotește aspirațiile sale, biserica asigurându-și educația religioasă, care dă cetățeni harnici, muncitori și ordonați societății și statului, iar statul care le dă instrucția și cultura, este un ideal, pe care să-l dorim cu toții.

Ceeace ar mai fi de dorit este ca ceice stau la cârma statului să dea mai convingătoare dovezi, că astfel de acorduri și legi se și respectă. Confesiunile așteaptă să fie sigure, că ceeace s'a făcut sub un guvern, nu se va schimba sub celălalt, cum în țara aceasta nu sunt prea rari cazurile...

Iată unghiul din care trebuie privită așa zisa statificare a școlilor din Transilvania. Deci nu poate fi vorba nici de preluarea cu forța a școlilor existente confesionale de către stat, nici de restrângerea dreptului confesiunilor de a deschide și susține școli — *pe cheltuiala proprie*.

Deschiderea și funcționarea școlilor confesionale însă va depinde de îndeplinirea unor condițiuni, pe cari erau datoare a le accepta și după legile ungurești.

Numai în cazul, când confesiunile nu ar putea sau nu ar voi să-și mai susțină școlile — ar interveni statul. În cazul acesta le pot trece în administrația perpetuă a statului în condițiuni satisfăcătoare pentru ele. Astfel de condițiuni ar fi: ca statul să le asigure dreptul, și să impună confesiunilor datoria, de a face în școli cea mai intensă instrucție și educație religioasă.

Confesiunilor să li-se asigure dreptul de a respinge manualele, cari jignesc trecutul bisericii și sunt împotriva credinței și moralei.

Să li-se asigure dreptul de a lua parte la procesele disciplinare ale persoanelor didactice, cari se vor fi găsit vinovate, că au greșit împotriva moralei sau credinței.

Dar mai presus de toate să le asigure dreptul de a avea personal didactic primar dintre confesionalii lor, cărora li-se impun și anumite îndatoriri față de serviciul bisericesc. — Chestiunea nu poate fi complicată nici prin ridicarea dreptului de proprietate al confesiunilor asupra școlilor trecute la stat, căci aceste trecând exclusiv în administrația statului, dreptul de proprietate ar rămânea neatins. Tot asemenea al moșiilor, fondurilor, fundațiilor, internatelor, cari rămân în proprietatea bisericii.

Iată o soluție, care ar putea împăca interesele confesiunilor cu ale statului, ar fi conforme pretențiilor tratatului de pace și ar putea satisface și cererile privitor la drepturile câștigate, la cari le place tuturor să se refere.

dr. OCTAVIAN PRIE

Limba și licențele poetice

Una dintre strofele cele mai frumoase din poema „Înger și demon” a lui Eminescu, glăsuiește astfel:

Dar prin negurile negre, care ochii îi acopăr,
Se apropie argintoasă umbra înalt' a unui înger,
Se așează lin pe patu-i; ochii lui orbiți de plângeri
Ea-i sărută; de pe dâșii negurile se descopăr...

Incercați acum a citi strofa aceasta după moda nouă, care vrea să se scrie și să se rostească: „ochii îi *acoperă*” și „negurile se *descoperă*”... Veți putea gusta și mai bine frumusețea și fărmecele acestei ciudate inovații lingvistice. Sau din „Afară-i toamnă”...;

De-oda'taud foșnirea unei rochii,
Iar mâni subțiri și reci *mi-acoperă* ochii...

Nici pe *sprjină* nu l-a prevăzut Eminescu, atunci când în „Cu mâne zilele-ți adaogi” a scris:

Din ori ce clipă trecătoare
Ăst adevăr îl înțeleg:
Că *sprjine* vecia 'ntreagă
Și 'nvârte universu 'ntreg.

Măcar că și *sprjine* pentru *sprjinește* e mai mult o licență poetică.

Licențe poetice vom găsi multe la Eminescu; dar modelul de limbă, mai ales când e vorba de proză, nu-l vom lua din licențe, ci vom căuta să le deosebim pe acestea din exemplele, cu adevărat de rostire, flexiune și așezare corectă de cuvinte.

Măinile *acopăr* și nu „acoperă” ochii; iar clipa trecătoare *sprjinește* sau *sprjine* vecia, și nu o *sprjină*. Dar dacă ne-am lua după o altă strofă, cu câteva rânduri mai sus:

Se pare cumcă alte valuri
Cobor mereu pe-acelaș vad...

și am zice și noi că valurile *cobor* în loc *coboară*, ne-am fi luat după o licență poetică, ceea ce nu poate fi îngăduit în proză. Și încă, unii ar putea susține că „a coboră”, după conjugarea a patra, ar face în adevăr „ei cobor”, deși simțul limbii ne spune că nu-i așa; dar ce vom mai zice când vom citi:

„Flori care *cânt*”, în loc de *cântă*; „piramidele se *ridic*”: „se *înpuțin* faptele bune”, pentru *se'npuținează*; „se *adun* mii de stele”,

sau: „și apoi în sfatul țării se adun să se admire“; „s'adun flori în șezătoare“; „și în tăcere crudă ei nu știu ce aștept“ (așteaptă); „prin limbile de flăcări ce'n valuri se frământ, — se mișc batalioane a plebei proletare“; „prorocii se aridic“; „luceferii ce tremur“ (tremură) și „se scuter (ă) frunzele de nuc“; „turmele-l urc“ (dealul)?

E lucru vădit că toate aceste abateri se datoresc numai necesităților de rimă sau de ritm; foarte des vom găsi în versurile poezilor noștri *sbor* în loc de *sboară* (rândunele, liliecii, etc.) Chiar la meșterul Coșbuc găsim odată *fugând* în loc de *fugind*. Toate acestea sunt tolerate în versuri dar, încă odată, în proză n'avem nici o îndreptățire ca să nu ne ferim de ele.

În prima strofă citată la începutul acestor rânduri, am văzut rimând: *inger* cu *plângeri*; aceasta ne atrage atenția asupra unei alte licențe foarte adesea întrebuintate de Eminescu, și care constă în a abstrage uneori dela *i* scurt. Trebuie să observăm însă că aci intră în joc și o pronunțare anumită ce se aude prin unele părți ale Moldovei și ale Ardealului.

Pe lângă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toț (i)...

Tot astfel rimează: *părinț (i)* sau *cuminț (i)* cu *prinț*; *mult (i)* cu *desculț*; *coj (i)* cu *răboj*; *caz (i)* cu *obraz*; *vitej (i)* cu *vârtej*; *scăpaț (i)* cu *spaț* (spațiu!); *furtunoș (i)* cu *nour roș*; *închiș (i)* cu *liminiș*.

Atât de fragedă, te-asameni
Cu floarea albă de cireș,
Și ca un inger între oameni
În calea vieții mele ieș (i).

Aici ar putea unii rosti *cireși*, și atunci rima ar fi bună și cu *ieși*; dar îndoială nu mai încapă la: „*rariștea de braz (i)*“ rimat cu *talaz*; *giganț (i)* sau *amanț (i)* cu *lanț*; *disperaț (i)* sau *înpumaț (i)* cu *braț*; *înspiră-m (i)* *liră-m (i)*, cu *întâlnirăm*: *bolț (i)* cu *colț*, o rimă care se repetă de vr'o trei ori: *oglinz (i)* cu *eu întinz*, — și chiar *măriri (i)* cu „*moșneagul rege Lear*“ (citește *Lir*).

Apoi: *musteț (i)*, *săgeț (i)*, *dimineț (i)*, *frumuseț (i)*, *pereț (i)*, *mergeț (i)*, *vieț (i)*, — rimând cu: *isteț*, *măreț*, *îngheț*, *preț*.

Aici e locul să cităm și versurile:

O, eroi, care'n trecutul de măriri vă adumbriseț (i),
Aș' ajuns acum de modă, de vă scot din letopiseț...

Această rimă a făcut pe unii (și chiar pe câțiva din editorii poeziilor lui Eminescu), să ia singularul *letopiseț* drept un plural care ar fi *letopiseți* (sub condeiul unora a ajuns chiar *letopisiți* !); — pe când nu e aci altceva decât o rimă în felul licențelor înșirate mai sus.

La N. Iorga, a cărui competență desigur nu se va tăgădui, oricine ar mai sta la îndoială poate citi (în „*Mihăiu Viteazul*“ schiță de poem dramatic):

Eu nu visez, nici fapte străine n'am să număr,
Și nici din *letopiseț* nu dau învățători.

Știm că la noi nimeni nu-și îndreaptă o greșală relevată de alții,

suntem prea mândri pentru așa ceva, ci stăruim înainte într'însa; dar aceasta n'o împiedică să fie greșală.

O altă licență poetică, sprijinită tot pe o pronunțare provincială, și oarecum contrariul celei exemplificate până aci, este când Eminescu rimează pe: *altar*. cu *mari*, pe *cer* cu *primăveri*, *actor* cu „mii de ori“, *zâmbitor* sau *rătăcitor* cu „să mori“. Nu încapе îndoială că, în urechea poetului, toate aceste cuvinte au sunat: altariu, ceriu, actoriu, zâmbitoriu, rătăcitoriu, — cum într'adevăr se mai aud rostindu-se prin unele părți, și cum se apropie mai mult de o rimă corectă cu *mari*, *primăveri*, etc.

Și pentru cine vrei să mori!
Întoarce-te, te 'ndreaptă
Spre-acel pământ *rătăcitoriu*
Și vezi ce te așteaptă.

Tot pe temeiul unei pronunțări deosebite moldovenești avem pluralele *extază* și *rază* rimând cu *pază*, sau *pahară* cu *primăvară*, — *isvoară*, *popoară*, *hotară*, — dar mai ales *brață* pentru *brațe*.

Hyperion vedea de sus
Uimirea 'n a lor față;
Abia un braț pe gât i-a pus,
Și ea l'a prins în brață.

„Te pleacă iar zâmbind peste-a mea față, — simt fiorii străngerii în *brață*“... Ceeace nu-l oprește pe Eminescu, atunci când nu-l ispi-tește rima, să scrie:

Ai fi trăit în veci de veci
Și rânduri de vieți;
Cu ale tale *brațe* reci
Înmărmureai măreț!

Găsim și adjectivele *numeroasă*, *sgomotoasă*, *frumoasă*, la plural singular genitiv, pentru *numeroase*, *sgomotoase*, *frumoase*:

Ei, îngrădiți de lege, plăcerilor se lasă,
Ei chiamă 'n voluptatea orgiei „sgomotoasă“
De instrumente oarbe a voastre fiici „frumoasă“.

Apoi: *zâmbitoară* pentru *zâmbitoare*, rimând cu: *ușoară*, *mă-soară*, — sau:

Atunci el cu o privire nălucirea i-ar *descoasă*
Cumcă ea, frumoasa față, a ghicit că e frumoasă.

Cu pluralele feminine găsim două feluri de licențe, iarăș destul de numeroase: gene *lunge*, mâneci *lunge*, mese *lunge*, temniți *large*, *largele* vase de lemn (rimând cu *catargele*), basme *adânce*, tufe *adânce*, gânduri *pustie*, plânsori *pustie*, vieți *întrege*, visuri *sece*, și chiar picioare *vechie*; apoi *limbe*, *gure*, *grădine*. Și dimpotrivă: maluri *galbini*, visuri *veșnici*, gândiri *arhitectonici*, șoapte *timizi*, povești *feerici*, chiar frumuseți *tineri*; precum și *sfeșnici* (sfeșnice), *dorinți*, *științi*, *suferinți*, — și până și *muști* pentru muște:

Muști de-o zi pe-o lume mică, de se măsură cu cotul...

În rândul rostirii provinciale întră și cuvintele pe cari Eminescu le folosește în forma: *arbor*, *sâmbur*, *flutur*, *greer*, *purec*, *șoarec*...

Cum nu sunt un șoarec Doamne — măcar totuși are blană...

Ba odată găsim și forma *șoaric*, când rimează cu numele celebrului actor englez *Garrick*.

Mai găsim formele *ziuă* și *steauă*, în loc de *zi* și *stea*, cum au rămas în rostirea limbii literare: — „Ei fac din noapte *ziuă*“. „Scân-tei de *steauă* lină“... Dar poate că sunt singurele două exemple; în-colo întâlnim de mai multe ori *zi* și mai ales *stea*: — „Mai mândră decât orice *stea*“, — „pe bolta alburie o *stea* nu se arată“, etc.

Cu un alt prilej am relevat expresia provincială *să ploaie* în loc de *să plouă*, apoi *fragii* în loc de *fragile*; tot aci mai putem înșira: *garofă* în loc de *garoafă*, *ferastă* și *ferestă*, în loc de *ferastră* și *ferestre*; *voastă* în loc de *voastră*; *rumpe*, *amirosind*, *nuntru* (înăuntru), *împle* (rimează cu tample), *inemi* (sine-mi); *patemi* (singurătate-mi), *jele*, *șele*, (jale, șale), *lese-l* (lase-l), *cură* (cărge), *șede* (șade), *să saie* (să sară); zgâriet, tămâiet, împrăștiat, nemângâiet, rimând cu: încet („mai încet, tot mai încet“), omăt, etc.

De-or trece anii cum trecură
Ea tot mai mult îmi va „plăce“,
... (De ar vorbi de ar „tăce“) ...
Căci este 'n toată ei făptură
Un nu știu cum ș'un nu știu ce...

Aci găsim și forma veche: „din clipa'n care ne văzum“; în alte locuri întâlnim *smult* și *smultă* pentru *smuls* și *smulsă*, *pleata* pentru *pletele*, *globi* pentru *globuri* („globii ochilor se bat“), *destaină* pentru *destănuște*.

Pluralul dela *arie* îl întâlnim în forma *ării*; apoi *șad* pentru *șed*, *adesă*, *șirături*, *zâi* (zei) și chiar... *poezăi*; cum rostesc unii moldoveni cuvântul *poezii*.

În rândul licențelor gramaticale intră: *a mele* pentru *ale mele*, „a frumuseții haruri goale“, — „pe-a ei buze“; întrebuițarea acestora însă tinde să se generalizeze.

Am arătat și mai sus că sunt expresii pe cari Eminescu le în-trebuințează uneori într'un fel alte ori într'altul; de acestea am mai putea cita: *roș* sau *roșă*, dar și *roșu* sau *roșie*; *lacrimă* și *lacrămi*; în *laturi* și în *lături*; *întâi* și *întâi*; *întunec* și *întuneric*; a *rămâne* și a *rămânea*; *nemică* și *nimica*; să te *arăți*, să te *arați*; *oglinzi* și *oglinde*; *marmur* (negru), *marmor* și *marmură*; *asemene* și *asemenea*; *trebui*, *trebuie*, *trebuiește*, chiar în trei rânduri consecutive din aceeaș strofă:

Virtutea? pentru dâșii ea nu există. Inșă
V'o predică, căci *trebui* să fie brațe tari
A statelor greoaie, cari *trebuie* împinse;
Și *trebuesc* luptate răsboaiele aprinse!

Să ne oprim aci, căci abia ne-au mai rămas două rânduri pentru concluzie. Ea ar fi, pe scurt, aceasta: ca să nu luăm, în proză, exemple dela licențele poetice, — și mai ales nu dela cele de ordine gramaticală. Această concluzie vom avea poate prilej s'o mai desvoltăm.

ION GORUN

Noutăți literare

II.

Neobișnuiți cu „noutatea“, ce-o aducea Minulescu în epoca de fecunditate literară a poporanismului, marile reviste îl priveau cu oarecare jenă la început și *Viața Românească* nu odată a rămas nedumerită, adoptând, cele mai adesea față de dânsul, indulgența și aerul unei ironii binevoitoare. În schimb însă *Convorbirile Critice* ale domnului Mihail Dragomirescu, l-au avut mai cu seamă în primul an de apariție, colaborator asiduu, deși ceva mai târziu despărțindu-se, s'a întâmplat ca aproape în totdeauna. Poetul nu-l cunoștea pe critic deși acesta îl recunoscuse la rândul său. Ce-i aia critica? Întreba adesea Minulescu. Unui poet ca și multor prozatori cari pun o astfel de întrebare li-s'ar putea răspunde: Când o poezie, o nuvelă sau un roman ale tale sunt laudate, și-ți place să se vorbească bine despre tine, aceia-i „critică“, când se întâmplă altfel, atunci, firește nu-i „critică“. Aceasta ar fi cea mai simplă definiție a criticei, pentru acei, cari ca Minulescu, pun astfel de întrebare. Totuși în 1906, d. M. Dragomirescu, în *Convorbiri Critice*, cari pe lângă partea beletristică publicau o „revistă critică“ scria despre I. Minulescu: „În versuri libere cu o limbă neologistă, cu o ceremonie originală, dar cu o imaginație tot așa de ciudată și deși mai clară, poetul cearcă să întrupeze sentimentul mistic al vieții etc.“ „Romanța fără muzică“ scrie: „E un amestec de prozaism îndrăzneț și de galimatie, în care lipsa de gust nu se poate susține nici măcar prin armonia particulară poetului“. Sau despre „Marș funebru“ d. M. Dr. scrie: „Poetul într-o metrică originală ce merită să fie studiată izbuteste să dea versurilor sale o reală armonie, de un clar efect estetic fără ca totuși această adevărată muzică de vorbe să înăbușe ideia poetică ce există“. Acestea se scriau în 1906 iar în 1910, când d. M. Dragomirescu încheie seria de patru ani a C. C. scrie... „tot grație C. C. au fost reabilite după justa valoare... poeziile pline de culoare și mister ale lui Ion Minulescu“.

Cu timpul a început a se vorbi chiar și de o școală minulesciană. Diverse reviste ce apăreau pentruca să dispară numai decât, îl invitau pe Minulescu să colaboreze la ele și, firește că el nu refuza, știind bine, că cu cât va avea și se vor crea mai mulți sateliți, cu atât va apare el mai mare și aci nu și-a greșit niciodată socotelile. Tinerii versificatori erau încurajați de dânsul, deși am convingerea că el era cel dintâi, care stând de vorbă cu „sine însuși“ râdea pe seama aspirațiilor în Parnas.

* * *

Totuși influența lui nu a rămas fără efect și la un moment dat „amenința“ poezia. Neputându-i împrumuta fondul, specific lui, le stătea la îndemână forma și un dicționar cu nume rari se oferea elevilor școlii minulesciane. O serie de enormități se împrină în re-

viste de ocazie într'o limbă, care de astădată nu mai era plină de neologisme, cum spunea d. Dragomirescu, ci curat internațională. Versul nu mai era vers, ci o compozițiune grafică a versului, lipsit de ritm și de rimă. O proză înspăimântătoare se oferea cetitorului sub eticheta de poezie simbolistă. Azi la fel.

Versul lui Minulescu e armonicos și își păstrează ritmul poeziei. — Nici nu pot concepe poezia fără ritm, spunea el. Un exemplu:

Un șuerat prelung salută sôsirea zărilor

In larg.

Un strop de purpură pătează albastrul violet al mării

Pe Yacht semnalele aprinse în vârful primului catarg

Se sting,

Și-n locul lor se 'nalță pavilioanele. . . .

E ziuă! . . .

Poezia lui e ritm, culoare, mister; s'a mai spus; dar poezia lui mai e și altceva. Această am arătat-o.

Influența minulesciană e mult mai mare decât ar arăta-o aparențele: e o influență dezastruoasă, accentuându-se mai ales după război, produce confusiuni și înseamnă o epocă de sterilitate pe care unele reviste o cultivă cu încăpăținare drăcească. În acest cadru de somnambuli, Minulescu e o ființă aparte, el singur, care a știut să-și formeze o originalitate ce-i aparține.

* * *

Intre timp scrie și proză, cu vădite intențiuni de a uimi. Titlul bucaților e ca o firmă de reclamă senzațională: Casa cu geamurile portocalii; Spovedaniile unui om putred și a. Dacă „In grădina prietenului meu“ e banal, conținutul întrunește elemente care vor să spargă zidurile a ceea ce Minulescu numește banalitate.

Poate că am putea defini mai aproape de adevăr, arta lui Minulescu, reamintându-ne profesiunea unora din eroii povestirilor sale: „Când am rămas singur pe lume de capul meu m'am hotărât să-mi bat joc de toți și dacă voi putea, în urmă să-mi bat joc de mine însumi“. Despre artă: „Artist însă nu poate fi decât cel care creiază. *Symbolismul* bunăoară este o artă creiată, o artă voită. Și în acelaș timp ciudată ca expresie“. Nevoind să fie la fel cu toată lumea el vrea să fie un om *ciudat*. Despre aceștia Minulescu are această părere: „Dealtfel a fi om ciudat, înseamnă a nu fi om comun (!) Nebunii sunt oameni ciudați. Ciudați însă mai sunt și oamenii superiori. Totul constă în a ști să-i deosebim pe unii de alții. Oamenii comuni îi confundă. li confundă din cauza răutăței poetice și ignoranței“.

Măștile de bronz și lămpioane de porțelan care apar după război, din nefericire nu aduc nici o notă nouă. Minulescu se *repovestește*.

* * *

Ca unul care urma credincios modei și-a ras mustățile. Victor Eftimiu nu le-a avut nici odată. În fruntea celor cari scriau „romante“ prin care ridiculizau poezia lui Minulescu stătea desigur Eftimiu și

„Romaņa celor trei sarmale“ apărută în *Tribuna* a avut partea de glorie, deși întunecatul poet Dimitrie Nanu, era într'o veșnică cercetare filosofică a lui Minulescu pe cari îl explica mai mult prin gesturi și mimica feței.

* * *

Un om jovial, o fire expansivă, dotată cu oarecare impertinență și un cinism „agreabil“ care pe el îl prinde. O liră pe două coarde, pe care le atinge cu violență. O producție literară de câteva volume numai, în jurul cărora a știut să provoace și protestările unora ca și entuziasmul altora. Singur pe vremea când a apărut el poate privi surâzător la sateliții ce-l înconjoară. Pe ce drumuri noi va fi apucat poezia după 1920 aceasta nu intră în cadrul însemnărilor de față și de aceea, aici se opresc, neocupându-se de ce-a mai scris Minulescu după război, fie că l-a tentat orbitoarea lumină a rampei, fie că luându-și în serios rolul de șef de școală, a devenit conducător la reviste.

VASILE SAVEL.

„Libertatea presei“

Scena s'a petrecut într'una din cafenelele din centrul Capitalei, unde de dimineața până seara se discută și se rezolvă toate problemele, — dela cele constituționale până la cele edilitare, — cu o pricere și o pasiune depotrivă de zgomotoase. În mijlocul unui grup de „confrați“, redactorul unui pamflet săptămânal reedita cu emfază, conținutul unuia din acele articolașe de senzație, al căror scop este să destăinuiască un „scandal intim“ din viața oamenilor noștri publici. Se făcea, firește, un haz enorm, și tânărul purificator de moravuri se lăfăia pe canapelele roșii ale cafenelei, foarte încântat... Iată însă că apare deodată un domn foarte indignat și în larma veselă a căfenelei răsunară, ca două puncte de exclamare, o pereche zdravănă de palme... După câteva clipe de învălmășală firească, s'au lămurit lucrurile: domnul indignat era o rudă de-aproape a omului politic de care se ocupase pamfletarul cu pricina, iar „scandalul intim“ fusese pur și simplu o născocire...

* * *

Până acum, un simplu incident, ca oricare altul. Acolo unde lucrurile se complică e că s'au găsit „confrați“, cari să protesteze, nu împotriva violenței gestului, ci împotriva unei grave atingeri adusă... libertății-presei. Adică, cineva poate să-și ia satisfacție singur, pentru o ofensă care i s'a făcut prin viu grai, fără ca să se audă protestări împotriva libertății... cuvântului; dacă, însă, calomnia e scrisă, tipărită și răspândită în public, atunci se schimbă treaba: nu vă atingeți de piratul condeiului, căci violați câștigurile Revoluției franceze!

Să ni se dea voje să avem o altă părere, și pentrucă tocmai acum s'a încins un fel de discuție în jurul acestei chestiuni, — să ne-o și spunem. Se zice că guvernul actual, pregătind o reformă constituțională, ar avea de gând să restrângă libertatea presei trimițând procesele de calomnie prin presă, înaintea tribunalelor ordinare. Nu știm dacă s'vonul este întemeiat. Am auzit, ce e drept, că partidul liberal ar avea un proiect de Constituție, dar nu-l cunoaștem, și nu credem că va putea fi trecut printr'un Parlament ca cel de astăzi.

Ziarele „democrate“ ale d-lor Iacob Rozenthal, Emil D. Fagure și Carol Schulder, se ridică însă revoltate și dau alarma că presa e pe cale să fie sugrumată. Pentruce? Pentrucă s'ar introduce un regim mai sever de răspundere a vorbei tipărite?

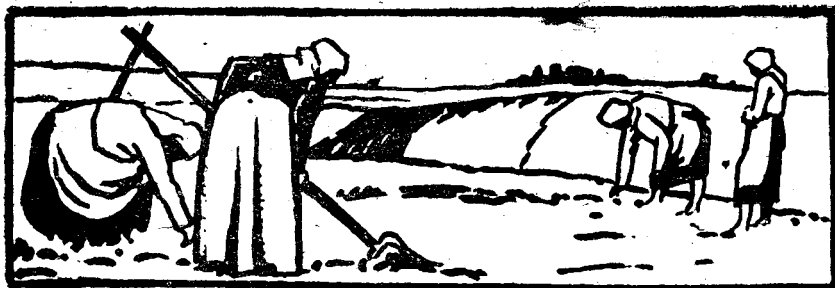
Iată, noi credem că tocmai de această responsabilitate a ziaristului în fața legii avem nevoie. Simțul de măsură al vorbei, valoarea apostrofei și convingerea acuzației au dispărut dela o vreme cu desăvârșire. Se înjură, se calomniază, se aruncă invinuiți grave, fără nici un scrupul, și se produce o confuzie atât de profundă de pe urma faptului că nimeni nu e cruțat, încât în zăpăceala generală, nu se mai știe cine e om de treabă și cine e într'adevăr potlogar. Cetățenii cinstiți sunt amețiți de năvala minciunilor de tot soiul, gazetele își împoacă înainte secrețiunile, și în această anarhie binecuvântată iese de cele mai multe ori deasupra onorabilitatea d-lui Albert Honigman.....

* * *

O încercare de a se curma această stare de lucruri ar fi prin urmare bine venită, și nu înțelegem pentruce s'ar alarma gazetarii *onești* dacă judecarea calomniatorilor n'ar mai merge înaintea îngăduitoarelor Curți cu jurați, ci înaintea magistraților păzitori mai drastici ai legilor. Să nu confundăm libertatea acordată convingerilor și credințelor cu trivialitatea deșănțată a risipitorilor de bârfeli.

Arătați-ne primejdia pentru exprimarea nestingherită a unei idei binefăcătoare, — și vom fi alături de apărarea acestei *libertăți*. Pentru bandiții presei nu numai că nu cerem... libertate, ci dimpotrivă le destinăm o cale cu totul diferită: — „La pușcărie!“

ALFA.

GAZETA RIMATĂ

Specialitatea casei

Un cititor anonim ne întreabă pentru ce
„Țara Noastră“ se ocupă atât de par-
tidul național. Răspundem:

In lumea asta, vezi, amice, există o fatalitate :
In fiecare om se-ascunde măcar o specialitate.

Ghiuluk 'al nostru e celebru specialist în „pertractare“
La târguiala 'ntre partide, din toți „o sută“-i cel mai tare ;
Nu se decide niciodată, dar toată țara minunează
Cu măestria fără seamăn cu care veșnic pertractează.

Și Teodor Mihali, odată, era specialist : în ouă.
Dar mai în urmă își . . . permise o specialitate nouă,
Căci Millea mi-l făcu acuma specialist și în șampanie.
(Vă jur că 'n contră acestor oameni onești, nu duc nicio campanie.)

Partide multe schimbă Caius (cum Sever Dan schimbă coroane)
Arbitrul modei, popa Coltor e toată ziua prin saloane,
Iar când conduce cotilionul mai face și pe-autonomistul.
Descoperiți-vă de grabă, vă rog, că trece specialistul !

E o legiune fără număr : specialiști ei sunt cu toții,
Specialiști sunt liberalii, specialiști sunt chiar și hoții,
Specialist este Bontescu, — în acțiuni și în romanțe, —
(Ca medic, Aurel Dobrescu-i specialist în . . . ordonanțe*)

Specialist e și Osvadă la bancă (mai pe îndelete)
Pop Țițio 'n orice ministere, Mihai Șcheianul în navete.
Chiar comitetul de o sută hrănește o specialitate,
Căci dacă-i slab în bálamale, e tare în comunicate...

Să nu te miri atunci, amice, dacă aicea în Ardeal
Avem o specialitate și noi : — **Partidul Național.**

EUDOXIU SPECIALISTU

*) Bine'nțeles, aici vorba de ordonanțe medicale.

CRONICA SĂPTĂMĂNEI

POLITICA INTERNĂ.

Ruptura dintre „țărăniști“ și partidul național. — Noua Constituție liberală.

Evenimentul politic predominant al săptămănei trecute este, fără îndoială, ruptura care a intervenit între partidul național și „țărăniști“. Credem cu totul de prisos, să mai repetăm aici istoricul acestor tratative, după cum e tot atât de inutil să reamintim, pe rând, fazele prin cari a trecut întreg sistemul de „pertractări“ al partidului național. D. Iuliu Maniu a stat la tocmeală cu partidul liberal prin d. Vasile Goldiș, a intrat în vorbă cu partidul poporului prin d. Mihai Popovici și s'a întins la târguieci cu partidul țărănesc prin d. Voicu Nișescu. Se pare că în partidul național se găesc agenți de legătură pentru toate încercările de înțelegere. Un rezultat pozitiv nu se vede însă nici până astăzi.

Asupra motivelor de ordin psihologic, datorită cărora partidul național nu poate să treacă niciodată dela faza schimbului de păreri la aceea a hotărârilor bărbătești, — s'a stăruit în alte părți și în deosebite rânduri. Cercetând astăzi, numai din punct de vedere al urmărilor politice, izolarea în care gruparea regională a Ardealului se confundă din zi în zi tot mai mult, vom constata că, ultima nereușită a „pertractărilor“ închizând și drumul unei alianțe cu partidul țărănesc, e făcută să strecoare o adâncă descurajare chiar în rândurile celor cari tot mai credeau în rolul politic activ pe care poate să și-l asume partidul național.

Nimeni nu s'a mirat, într'adevăr, pentru partidul național nu s'a înțeles cu liberalii, deși foarte mulți prieteni ai dlui Iuliu Maniu, ca de pildă d. Cicio Popp, ar fi dorit o guvernare alături de d. Ion Brătianu. Partidul liberal a pus însă condițiuni pe cari, să zicem, cei „o sută“ nu le-au putut primi. Chiar o contopire cu partidul poporului prezintă greutateți speciale, de pe urma faptului că acest partid are rădăcini în întreg teritoriul Romăniei, deci și în Ardeal, unde d. Iuliu Maniu ar dori să cârmuiască singur. Dar partidul țărănesc? D. Ion Mihalache nu poate întuneca străluciri

rea provincială a dlui Iuliu Maniu și partidul țărănesc și-a neglijat totdeauna partizanii din Ardeal, sacrificându-i de dragul prieteniei cu partidul național. Atunci? Pentruce s'a făcut ruptura? Era Ardealul încă odată amenințat de „lăcuste“? Nu e d. dr. Lupu destul de democrat pentru a mai sta încă odată alături de d. Aurel Vlad?

Nu știm nimic. Comunicatul partidului țărănesc vorbește aproape în aceiași termeni cași acel publicat de partidul poporului, acum două luni: — „Partidul țărănesc constatând cu regret că, din pricinele *ce se vor arăta* la timp, n'a putut determina înțelegerea precisă cu partidul național, înăuntrul termenelor fixate, *incetează tratativele și își reia libertatea de acțiune.*“

E greu de prevăzut ce va face partidul țărănesc cu libertatea sa de acțiune. Ce va face partidul național putem să bănuim: va „pertracta“ înainte. Trec la rând acum foștii prieteni ai regretatului Tache Ionescu. Evoluțiile regionaliştilor ardeleni au intrat astfel într'o fază nebuloasă...

Câteva zile ne mai depart până la deschiderea sesiunii Corpurilor legiuitoare. Se spune că guvernul dlui Ion Brătianu ar avea proiecte mari. Între altele și un proiect de reformă a Constituției. Ce să spunem? Se poate să fie adevărat. „Cercurile de studii“ ale clubului liberal de sub conducerea eminentului doctrinar politic d. Th. Arșăreanu s'au transformat după cât se pare în „comisii speciale“ cari se căznesc să elaboreze și o Constituție nouă, prin glasul stins al unui om, tot așa de nou, d. Const. Dissescu. Că țara n'a aflat nimic până acum, că opinia publică nu e frământată de nicio pasiune pentru aceste lucruri, că partidele politice nu iau parte la asemenea muncă monumentală, — ce însemnătate au toate acestea? Constituția se face, și *Viitorul* anunță solemn ca un furier de regiment că: „Se va vota“.

S. A.

ÎNSEMNĂRI.

Desemnurile noastre. Desemnurile cari împodobesc acest număr al revistei „*Tara Noastră*”, într'un cadru atât de potrivit cu preocupările ei, sunt datorite talentatului nostru pictor C. Ressu, căruia îi mulțumim și aci pentru ajutorul pe care ni-l dă ca să ne înfățișăm publicului într'o haină din ce în ce mai estetică. Iar cetitorilor noștri le făgăduim că nu ne vom opri aci.

Barițiu după zăbrele. Cine a fost zilele trecute la adunarea Asociațiunii dela Sibiu a putut vedea un caracteristic simbol al intelectualității ardelenice de subț răposatul regim unguresc. Este monumentul distinsului istoriograf, fost odinioară președinte al acestui așezământ. Ridicat cu vre-o 12 ani în urmă, n'a putut fi așezat în parcul din fața Muzeului Asociațiunii, fiindcă pe acele vremuri consiliul orașenesc compus aproape numai din compatrioții noștri sași nu s'a putut învoi la un asemenea act de nămaipomenită îndrăzneală. Bronzul a fost deci așezat în curte, cu fața spre trotuar, după niște zăbrele de fier destul de înalte. Bietul Barițiu și-a perpetuat astfel și după moarte atmosfera de pușcărie care l-a înconjurat o viață întreagă. Monumentul lui este o imagine vorbitoare de temniței intelectuale în care a stat prăvălit Ardealul veacuri de-a rândul. Nu cumva inerției isvorâte din această îndelungă pasivitate a inteligenței se datorește și faptul că deși au trecut patru ani dela prăbușirea robiei, închisoarea lui Barițiu tot mai ține încă? Se va găsi oare cineva care să-l scoată la larg, ori libertatea este numai pe seama celor vii și pentru morți nu contează nimic?...

Bucurii pripite. Este vorba de sgomotoasele libațiuni cu care o mare parte din presa maghiară ne-a obișnuit în timpul din urmă de câte-ori a venit vorba de chestiuni care în mod evident deserveau interesele românești. Un ton ciudat, o notă de trivialitate și cinism a început să scoată capul în coloanele confracțiilor unguri de-aici. Sunt de-o dată mai recentă aceste apariții și se practică pe-o scară tot

întinsă. În timpul din urmă cu deosebire gazetele partidului național sunt găzduite cu multă simpatie, răstălmăcite uneori și exploatate totdeauna împotriva prestigiului acestei țări. N'apucă să facă o prostie cutare frunțaș din cei „o sută” ca să nu i-se acorde cea mai largă ospitalitate și autorul să nu fie strâns în brațe cu efuziune de către publicității unguri din Cluj și alte părți. Cetiți d. e. comentariile ditirambice la adresa d-lui Al. Vaida pe urma spovedaniei sale proaspete în care trâmbiță „cinstea” parlamentului din Budapesta. Cetiți și veți vedea, că volubilul orator dela Oradea-mare a devenit un mare erou care merită toată tămăia recunoștinței.... — Și-așa mai departe, de câte ori se înregistrează câte-o formidabilă stupiditate românească, confracții unguri încep a manifesta îngrijitoare accese de coreomanie. Mărturisim, că nu înțelegem această pripeală în bucurie, complectă lipsă de surdina cu care se strigă în vecinătatea noastră. Nu înțelegem, fiindcă, la dreptul vorbind, chițele aceste au darul de-a opri în loc pe toată lumea, adeseori chiar și pe autorii gafelor. Puțină discreție, deci, în apreciere n'ar strica, dacă nu din alt motiv măcar de dragul dorinții de-a se perpetua multele zăpăceli ale politicianismului românesc...

A tăcea — tăcere. Redacția „*Patriciei*” din Cluj de două săptămâni conjugă neconținut acest verb, gândindu-se la declarațiile autonomiste ale d-lui Iuliu Coroianu, multiplică de-atunci în toată țara noastră. Opinia publică a înregistrat cu-o unanimă consternare descoperirile unchiului, a făcut întrebări, a examinat din nou pe nepot și-a cerut lămuriri. Nu se răspunde nimic. Simpaticii noștri adversari par a nu avea nici în clin nici în mănecă cu unchiul partidului și tac ca și când ar fi vorba de niște lucruri care s'au petrecut foarte de mult, într'o țară depărtată. Este în adevăr un mutism supărător și poate tulbura o nobilă solidaritate familiară. Vorbiți domnilor, că se supără Ghiula baci....